

Engelli Bireylerle İlgili Türkiye’de Tamamlanmış Eğitim ve Öğretim Konulu Lisansüstü Tezlere Bakış*

Overview of Graduate Thesis on Education and Training Completed in Turkey Related to Persons with Disabilities

Hasan Şahin Kızılcık

Yazar Bilgileri

Hasan Şahin Kızılcık
Doç. Dr., Gazi Üniversitesi,
Fizik Eğitimi,
hskizilcik@gazi.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu lisansüstü tezlerin araştırma konularına ve kurumlara göre eğilimlerini belirlemektir. Bu amaçla, bilim haritalama ve dar odaklanma yöntemini içeren bibliyometrik analiz gerçekleştirilmiştir. Ulusal Tez Merkezinde tezin adı kısmında “engelli” anahtar sözcüğü ile yapılan aramada bulunan ve konu filtrelemesi “eğitim ve öğretim” olarak belirlenen lisansüstü tezler incelenmiştir. Tezler; tezin tamamlanma yılı, tezin türü, dili, yazarının cinsiyeti, tezlerin yapıldığı üniversite, ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dalı, tezlerin odaklandığı engel türü ve çalışma alanı değişkenleri açısından incelenmiştir. Sonuç olarak, ilk tezin 1985 yılında yapıldığı; 2009 ve 2019 yıllarında tamamlanan tez sayısının en yüksek düzeye eriştiği görülmüştür. Tez yazarlarının ağırlıklı olarak kadınlardan oluştuğu belirlenmiştir. En çok tezin Gazi Üniversitesinde yazıldığı bulunmuştur. Tezlerin yarıya yakınının özel eğitim ve alt bilim dalları dışındaki bilim dallarında yapıldığı ortaya çıkmıştır. Engel türleri içinde en çok zihinsel engellilerle en az ise görme engellilerle ilgili tez yazıldığı saptanmıştır. İşitme engellilerle ilgili en çok tez Anadolu Üniversitesinde, diğer engel türlerinde ise en çok tez Gazi Üniversitesinde yazılmıştır. En çok aile araştırmaları çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Lisansüstü Tez
Engelli
Eğitim ve Öğretim
Bibliyometrik Analiz

Keywords

Graduate Thesis
Disability
Education and Training
Bibliometric Analysis

Makale Geçmişi

Geliş: 26.06.2022
Düzeltilme: 29.09.2022
Kabul: 07.10.2022

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the trends of postgraduate theses on education and training for the disabled in Turkey according to research topics and institutions. For this purpose, bibliometric analysis, including science mapping and narrow focus method, was performed. In the National Thesis Center, the postgraduate theses found in the search with the keyword "disabled" in the title part of the thesis and the subject filtering of which were determined as "education and training" were examined. Theses; the year of completion of the thesis, the type and the language of the thesis, the gender of the author, the university where the theses are done, the department or the branch, the type of disability that the theses focus on, and the field of study were examined. As a result, the first thesis was made in 1985; it was observed that the number of theses completed in 2009 and 2019 reached the highest level. It has been determined that the thesis writers are predominantly women. It was found that most theses were written at Gazi University. It has been revealed that almost half of the theses are made in branches other than special education and sub-disciplines. Among the disability types, it was determined that the thesis was written mostly on the mentally handicapped and the least on the visually impaired. Most theses about the hearing impaired were written at Anadolu University, and most theses about the other disability types were written at Gazi University. Family studies were mostly chosen as the subject of study.

* Bu araştırma, 22-25 Haziran 2022 tarihlerinde IXth International Eurasian Educational Research Congress’te özet bildiri olarak sunulmuştur.

Makale Türü

Derleme

Önerilen Atıf

Kızılcık, H. S. (2022). Engelli bireylerle ilgili Türkiye’de tamamlanmış eğitim ve öğretim konulu lisansüstü tezlere bakış. *TEBD*, 20(3), 973-995. <https://doi.org/10.37217/tebd.1135906>

Giriş

Birçok alanda yapılan bibliyometrik analizlerle farklı konularda araştırma eğilimleri ve yayın profilleri ortaya konmuştur. Bibliyometrik analizler bir tür sistematik derlemedir. “Sistematik derlemeler, politika veya uygulama kararları vermek zorunda olanlar için kolayca erişilebilir bir biçimde araştırma bulgularını sentezlemeye yaramaktadır” (Yılmaz, 2021). Bunlardan bazıları belirli bir akademik derginin analizini yaparken bazıları ise belirli bir konudaki yayınların analizini yapmaktadır. Bunun yanı sıra bazıları konu ve yayın türü açısından sınırlamalar getirmektedir. Bu tip sınırlamanın amacı, belirli bir konuda belirli bir yayın türündeki çalışmalarını analiz ederek o yayın türündeki o konuya ilişkin araştırma eğilimlerini belirlemektir. Öztürk ve Kurutkan (2020), bibliyometrik analizin performans analizi ve bilim haritalama amacıyla gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir. Performans analizi amacıyla yapılan bibliyometrik analizler, kurumların ve o kurumlarda yapılan yayınların değerlendirilmesi; bilim haritalama amacıyla yapılanlar ise o bilim alanının dinamiklerini ortaya çıkarma amacıyla gerçekleştirilir. Bibliyometrik çalışmalar, araştırma sorularının niteliğine göre üç yöntemle gerçekleştirilebilir: (i) Dar odaklanma: Çalışmaya yön veren araştırma sorularına odaklanılır. (ii) Dinamik odaklanma: Çalışmaların zamansal gruplara ayrılarak karşılaştırılmasına odaklanılır. (iii) Yapısal odaklanma: Kurumlar, yazarlar ve yayınlar arasındaki ilişkilere odaklanılır (Durieux ve Gevenois, 2010).

Akademik çalışmalar; tez, makale, bildiri, kitap veya diğer formatlarda yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yayın türleri içinde, lisansüstü tezler, özellikle bilimsel bilgi üretimi açısından oldukça önemlidir (Karkın, 2011). Lisansüstü tezler, araştırmacı yetiştirmedeki etkisi nedeniyle, araştırmacıların uzmanlık alanlarını ve dolayısıyla ileriki yıllardaki araştırma eğilimlerini de etkilemektedir.

Eğitim araştırmalarının önemli bir kısmı, herhangi bir engeli olmayan öğrencileri çalışma grubu olarak almaktadır. Engellilere yönelik çalışmalar, diğer eğitim çalışmalarına bakıldığında oransal olarak düşüktür (Guner-Yıldız, Ayhan-Melekoğlu ve Tunç-Paftalı, 2016). Örneğin, Guner-Yıldız vd. (2016) Türkiye adresli SSCI’da dizinlenen dergilerdeki özel eğitim konulu makalelerin oranını yalnızca %2,52 olarak tespit etmiştir. Engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu araştırmalar, özel eğitim bölümleri içinde yürütüldüğü gibi diğer bölüm ve ana bilim dallarında da sınırlı sayıda olsa da yürütülmektedir (örneğin; Bülbül, Garip ve Özdemir, 2015). Dolayısıyla engellilere yönelik araştırmalar, özel eğitim bölümlerinde yürütülen akademik çalışmalarla sınırlı değildir.

Alanyazında; turizm alanında (Aksöz ve Yücel, 2020; Cevizkaya, İlsay ve Avcıkurt, 2014), girişimcilik alanında (Durak, Gürler ve Öztürk, 2021), sosyal hizmetler alanında (Kılıç, 2021) engellilere yönelik olarak yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizleri bulunabilmektedir. Ayrıca

özel eğitime yönelik SSCI'da taranan dergilerde yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır (Guner-Yıldız vd., 2016). Özel eğitime yönelik ülkemizde yayınlanan lisansüstü tezlere yönelik en son bibliyometrik analiz çalışması ise 2014 yılında 72 tezden oluşan bir kapsamda yapılmıştır (Coşkun, Dünder ve Parlak, 2014). Söz konusu çalışmada, yalnızca bir ana bilim/bilim dalında yapılmış olan tezlerin incelenmiş olduğu görülmektedir. Ancak aradan geçen süre ve ayrıca diğer ana bilim/bilim dallarında yapılan lisansüstü tezler göz önüne alındığında, çalışmanın daha geniş kapsamlı olarak yeniden yapılması gerekli hale gelmiştir. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı, Türkiye’de engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu lisansüstü tezlerin araştırma konularına ve kurumlara göre eğilimlerini incelemektir.

Türkiye’de 1985’ten itibaren özel eğitim alanı başta olmak üzere birçok alandaki eğitim çalışmaları içinde engellilere yönelik çalışmalar lisansüstü düzeyde kendine yer bulmuştur. Eğitim ve öğretim konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelemesi, engellilerle ilgili eğitim ve öğretim alanında çalışmak isteyen lisansüstü öğrenciler ve danışmanlar başta olmak üzere araştırmacılara yararlanabilecekleri bir kaynak oluşmasını sağlayacaktır. Böylelikle lisansüstü tez danışmanlarına ve lisansüstü eğitim almakta olan öğrencilere tez konusu seçiminde rehberlik etmek kolaylaşabilir. Araştırmacıların ilgili konuda ülkemizdeki lisansüstü tezlerin araştırma konularına ve kurumlara göre eğilimlerini görmeleri, eksik ve oransal olarak az çalışılmış konuları belirlemeleri kolaylaşacaktır.

Yöntem

Araştırma, bir bibliyometrik analiz çalışmasıdır. Ellegaard ve Wallin (2015), yazılı yayınların nicel analizini sağlamak için bibliyometrik yöntemler kullanıldığını belirtir ve bunun, belirli bir yazarın çalışmaları veya ulusal çalışmaların ya da belirli bir konuya ilişkin çalışmaların bibliyografyaları biçiminde olabileceğini söylerler. Bibliyometrik analizlerde coğrafi (Lin 2012; Zhuang, Liu, Nguyen, He ve Hong, 2013) veya zaman periyotları içindeki gelişme (Huffman vd., 2013) dahil olmak üzere kurumsal yönler veya alanyazın ve yazarlık türleri (White ve McCain, 1998) ortaya konabilir. Bu araştırma, bilim haritalamayı amaçlayan dar odaklanma yöntemini içeren bibliyometrik analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, Ulusal Tez Merkezinin veri tabanında tez adında “engelli” anahtar sözcüğü ile 2021 yılına dek (2021 yılı dahil) yayınlanmış olan “İzinli” lisansüstü tezler aranmıştır. Ülkemizde, politik doğruculuk anlayışı gereği bazı sözlerin incitici olabileceği düşüncesiyle, geçmişte “özürlü” sözü yerine “engelli” sözünün kullanılmaya başlanması gibi artık “engelli” sözünün de kullanımının uygun düşmediği öne sürülmüştür. Onun yerine son yıllarda “özel gereksinimli birey” ifadesi kabul görmeye başlamıştır. Ancak uzun yıllar boyu kullanılan ve halen ana bilim dallarının ve bölümlerin adlarında bile kullanılmaya devam edilen “engelli” sözü ile ciddi bir alanyazın oluşmuştur.

Erişilen tezler, mimari, güzel sanatlar, spor, kamu yönetimi, tıp vb. gibi türlü alanlara yönelik tezleri de içerdiğinden konu kısıtlaması yapılmıştır. Erişilen toplam 1584 kayıt içinde Ulusal Tez Merkezinin arama kısmında yer alan “Konu” kısmı filtrelenerek “Eğitim ve Öğretim = Education and Training” konulu olan 461 lisansüstü tez olduğu belirlenmiştir. İçinde bulunduğumuz 2022 yılı henüz tamamlanmadığından çalışmaya dahil edilmemiştir. Ulusal Tez Merkezinde ilgili ölçütlere göre yer alan en eski tarihli tez 1985 tarihli dir. Dolayısıyla çalışma, 1985-2021 yılları arasında Ulusal Tez Merkezinde veritabanında izinli olarak yer alan “eğitim ve öğretim” konulu, adında “engelli” ifadesi geçen lisansüstü tezlerle sınırlandırılmıştır. Tezlerin bilgileri bilgisayarda Office yazılımları yardımıyla tablolaştırılmış ve grafikler yardımıyla görselleştirilmiştir.

Lisansüstü tezlerin zaman içindeki eğilimlerini belirlemek için tezlerin tamamlandığı yılların, odaklandıkları engel türlerinin ve çalışma alanlarının bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca tezlerin yüksek lisans ve doktora konularının ve eğilimlerinin belirlenmesi de buna katkı sağlayacaktır. Tezlerin hazırlandığı kurumların odaklarının belirlenmesi kurumların uzmanlaşma eğilimlerini ortaya koyabilir. Ayrıca farklı ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dallarının engellilerle ilgili çalışmalara duyduğu ilginin anlaşılması, ihmal edilen alanları görmeyi sağlayabilir. Sahadaki uygulayıcıların tezlere ulaşması ve anlayabilmesi için bu tezlerin ne kadarının Türkçe olarak yazıldığı önem taşımaktadır. Son olarak, engellilerle ilgili tezlerin genellikle kadın yazarlar tarafından yapıldığı veriler toplanırken fark edilmiştir. Bu bağlamda, yanıt aranan araştırma soruları şunlardır:

- Tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Tez türlerinin (yüksek lisans veya doktora/sanatta yeterlilik) dağılımı nasıldır?
- Tezlerin yayın dilinin dağılımı nedir?
- Tez yazarlarının cinsiyetlere göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin yapıldığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin yapıldığı ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dallarına göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin odaklandığı engel türlerine göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin çalışma alanları nedir ve çalışma alanlarına göre dağılımı nasıldır?

Yazarların cinsiyetleri belirlenirken, yazarın adından yararlanılmıştır. Eğer yazarın adı hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılan bir ad ise İnternet üzerinden yazar aranarak cinsiyeti tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilemeyenler ise “Belirlenemeyen” kategorisine alınmıştır. Engel türüne göre hem yayın yılı hem de yazarların cinsiyeti bilgileri karşılaştırılmıştır. Ayrıca tezlerin odaklandığı engel türüne göre tez türü bilgilerinin de istatistiği çıkarılmıştır. Ek olarak, tezlerin odaklandığı engel türüne ve yayın yılına göre tezlerin yapıldığı üniversite ve ana bilim dalı bilgilerinin dağılımı da belirlenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniklerinden

yararlanılmıştır. Verilerin Office yazılımları yardımıyla grafiklerle görselleştirilmesine özen gösterilmiştir.

Lisansüstü tezlerden elde edilen bilgilerin analizi aşama aşama gerçekleştirilmiştir. Önce tez türleri ve yazar cinsiyetleri açısından incelenmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarında yazarların çalışma alanına göre cinsiyet dağılımlarının farklı olduğu yapılan bazı çalışmalarla ortaya konmuştur. Örneğin eğitim denetimi alanındaki lisansüstü tezlerde tez yazarlarının %70,09'unun erkek olduğu görülmüştür (Ergün, Receptoğlu, Küçük ve Oğuz, 2014). Bu çalışmada yazarların cinsiyetlerinin kadın ağırlıklı olduğu veriler toplanırken görülmüştür. Yazar cinsiyetlerinin engel türü, tez türü, vb. gibi değişkenlerle farklılık gösterip göstermediği sorusunu araştırmanın anlamlı olacağı düşünülerek incelemeye dahil edilmiştir. Ardından yayın yılı değişkenine göre inceleme yapılmıştır. Daha sonra üniversitelere göre veriler ortaya konmuştur. Buna bağlı olarak ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dalı istatistikleri sunulmuştur. Sonraki aşamada, engel türü değişkenine göre diğer değişkenlerin durumuna bakılmıştır. En son çalışma alanına göre istatistiklere yer verilmiştir.

Tezlerin konuları çalışma alanlarına göre kategorilere ayrılmıştır. Örneğin engelli bireyin ailesi ile ilgili araştırmalar "Aile araştırması" olarak, engelli bireyin öğretmenleri ile ilgili araştırmalar "Öğretmen araştırmaları" kategorisine alınmıştır. Burada ailenin engelli bireyle ilgili görüşleri, onlara davranışları, uyumları, vb. gibi konuları içeren çalışmalar "Aile araştırmaları", öğretmenlerinin tutumları, davranışları, uygulamaları, vb. ile ilgili olanlar ise "Öğretmen araştırmaları" kategorisini oluşturmaktadır. Dil öğrenme, dil becerileri, anlama ve anlatım becerileri gibi konularda yapılan çalışmalar "Dil-anlatım becerisi" kategorisinde yer alırken; yemek yapma, yürüme, alışveriş yapma, vb. gibi becerilere yönelik tezler ise "Günlük işlerde beceri" kategorisine alınmıştır.

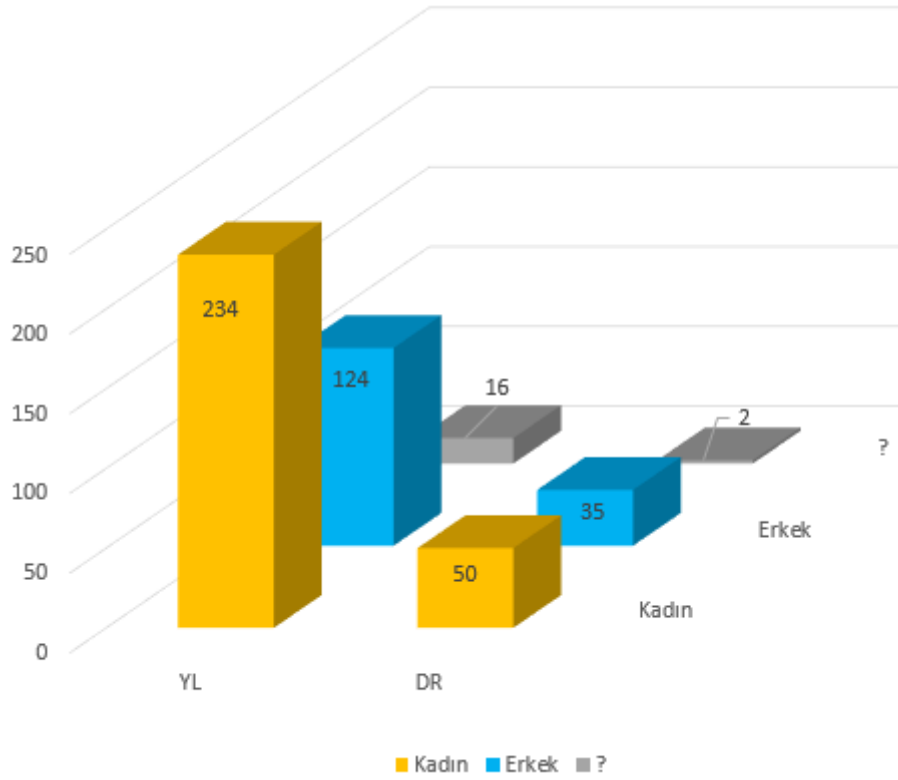
Veriler, doğrudan Ulusal Tez Merkezinden tezlerde yer alan beyanlardan oluşmaktadır. Bu nedenle araştırmacının çoğu veride karar vermesi gerekmemiştir. Ancak çalışma alanı ve tez yazarının cinsiyeti gibi bazı veriler araştırmacı tarafından belirlenmek zorunda kalmıştır. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, çalışma alanları belirlenirken tezlerin amacında geçen ifadeler dikkate alınmıştır. Ek olarak, yazar cinsiyetleri belirlenemediği durumlarda, bilinmeyen kategorisi oluşturulmuştur.

Bulgular

Öncelikle, incelenen lisansüstü tezlerin türleri ve yazarlarının cinsiyetleri ile ilgili istatistikler belirlenmiştir. Söz konusu veriler Tablo 1'de sunulmuş ve Şekil 1'de yüzdeleri alınarak görselleştirilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü Tez Türleri ve Yazarlarının Cinsiyetlerinin Dağılımı

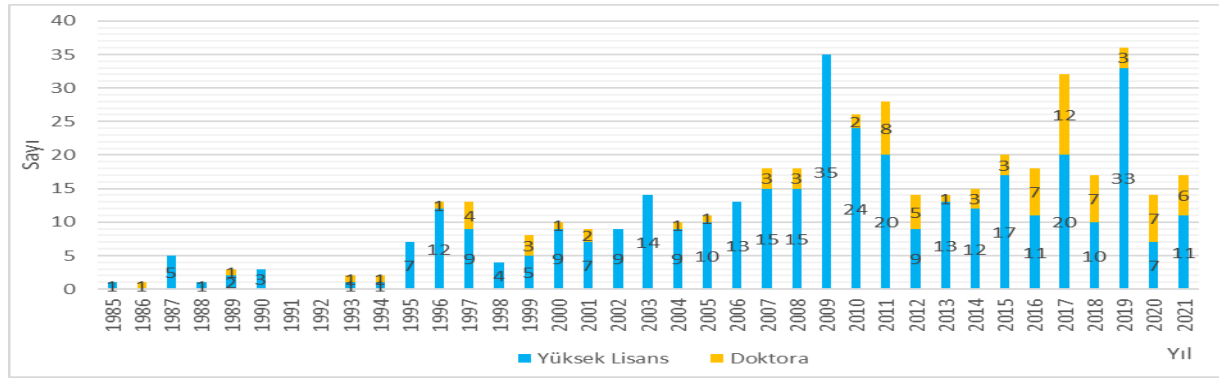
Yazarların Cinsiyeti	Yüksek Lisans (YL)	Doktora / Sanatta Yeterlilik (DR)	Toplam
Kadın	234	50	284 (%62)
Erkek	124	35	159 (%34)
Belirlenemeyen (?)	16	2	18 (%4)
Toplam	374 (%81)	87 (%19)	461 (%100)

Şekil 1. Lisansüstü Tez Türleri ve Yazarlarının Cinsiyetlerinin Dağılımı (YL: Yüksek Lisans; DR: Doktora/Sanatta Yeterlilik; ?: Bilinmeyen)

Tablo 1'e göre 374 (%81) yüksek lisans, 87 (%19) doktora tezi bulunmaktadır. Toplamda 448 farklı yazar tarafından (yedisi erkek, altısı kadın; 13 yazarın hem yüksek lisans hem de doktora tezi bulunmaktadır) yapılan tezlerin %62'si kadın, %34'ü erkek yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Yazarın %4'ünün ise cinsiyeti belirlenememiştir. Tezlerin üçte ikisine yakınının kadın yazarlar tarafından yazılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca yüksek lisans tezlerinin %63'ü (N=234) yine kadın yazarlarca, %33'ü (N=124) ise erkek yazarlarca yazılırken doktora tezlerinde bu oranlar, %58 (N=50) kadın ve %40 (N=35) erkek olarak değişmektedir. Buradan hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinde kadın araştırmacıların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ancak doktora devam eden kadınların oranı, erkeklere kıyasla azalmıştır.

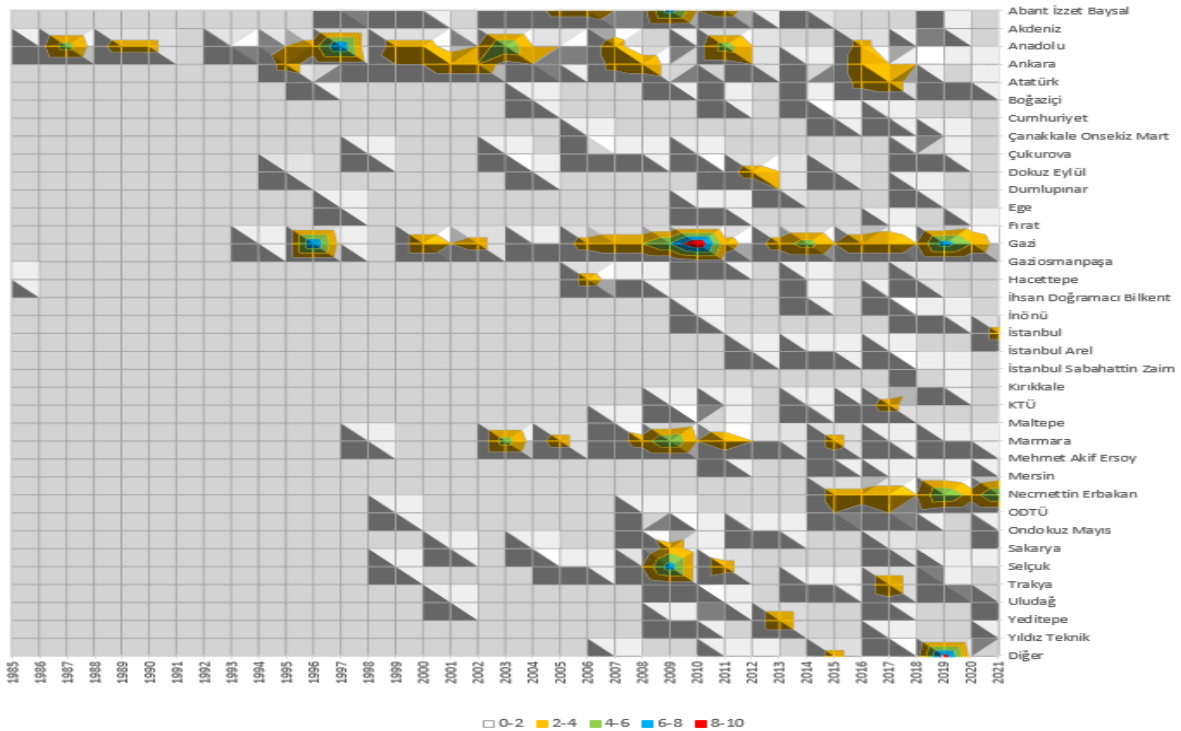
İncelenen lisansüstü tezlerin yayın yılları, tez türüne göre incelenmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Yıllara Göre Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Dağılımı

Engellilerle ilgili eğitim ve öğretim konulu ilk yüksek lisans tezi 1985'te, ilk doktora tezi ise 1986'da farklı yazarlar tarafından yapılmıştır. En çok yüksek lisans tezi yazılan yıl 35 tez ile 2009 yılıdır. Ancak 33 yüksek lisans ve üç doktora tezinin yazıldığı 2019 yılı en çok tezin yazıldığı yıldır. En çok sayıda (12 adet) doktora tezi 2017 yılında yazılmıştır. Diğer yandan 1991 ve 1992 yıllarında hiç tez yazılmamıştır. Bu konudaki tezler, 80'li yıllarda başlamış olsa da asıl ivmeyi 90'lı yılların ortalarına yaklaşıp yakalamış görünmektedir. 2009 sonrası tez sayılarında bir dalgalanma görünse de 2019 yılında 2009'daki sayıyı da geçerek en yüksek düzeye ulaşmıştır. Dikkat çekici bir diğer unsur ise, doktora tezlerindeki artıştır.

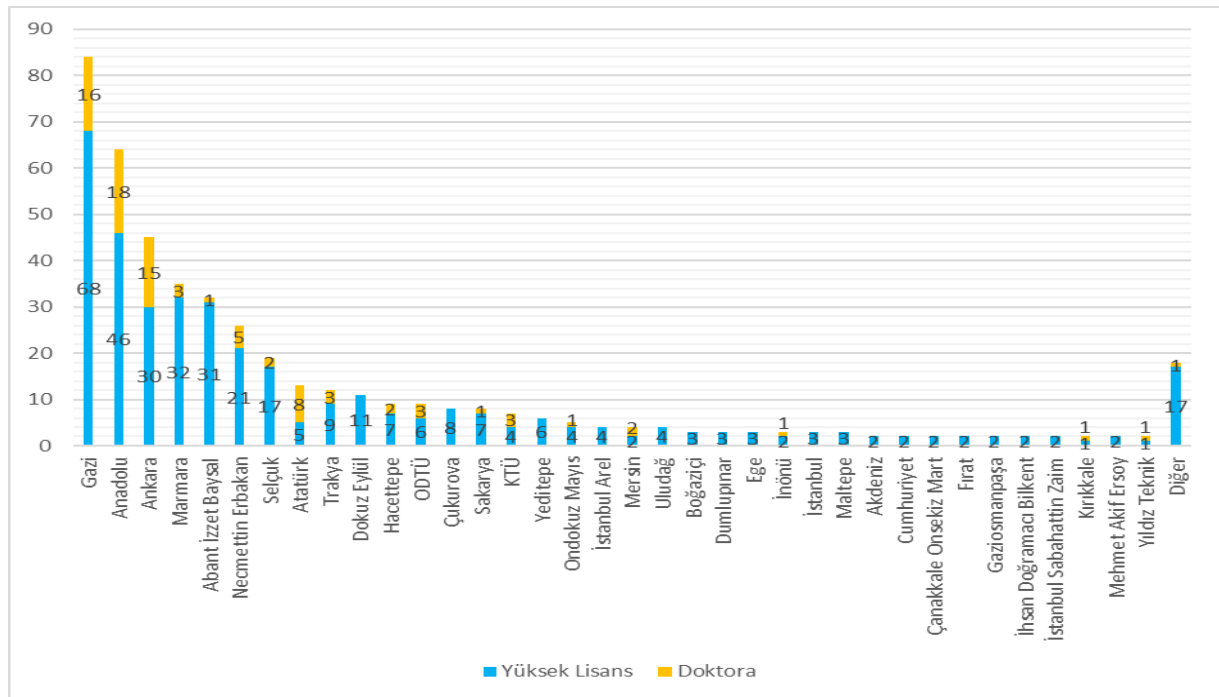
Bir sonraki aşamada, tezlerin yapıldığı üniversitelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Tezlerin yazıldıkları tarih ile tezlerin yazıldığı üniversitelerin arasındaki dağılıma bakılmıştır. Söz konusu dağılım, Şekil 3'te görülebilir.

Şekil 3. Tezlerin Yazıldığı Üniversitelerin Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 3, üç değişkeni birden gösteren bir grafik türüdür. Grafikte yatay eksen yılları, düşey eksen ise üniversiteleri göstermektedir. Grafikte tez sayılarını altta yer alan göstergeye göre renkler ifade etmektedir. Grafik, yükselti grafiğidir ve görünen şekiller üç boyutlu dörtgen konilerin tepeden görünüşü şeklinde olduğundan, gölgeli kısımlar daha koyu, ışık düşen kısımlar daha açık renkte görülmektedir. Grafikte düz alanlar sıfıra karşılık gelirken, yükseltinin olduğu gri alanlar ise 0-2 aralığına karşılık gelmektedir. Örneğin kırmızı bir alan, 8-10 adet tez yapıldığını gösterir. Örneğin; Gazi Üniversitesi için 2010 yılını gösteren yatay ve düşey eksenlerin çakıştığı alanda kırmızı renk vardır. Bu da 2010 yılında Gazi Üniversitesinde 8-10 lisansüstü tez yapıldığını gösterir. 2009 yılı ile Gazi Üniversitesinin kesiştiği noktada mavi bölge bulunmaktadır. Bu da 2009 yılında 6-8 tez yazıldığını gösterir. Ancak 2010 yılı ile kesiştiği nokta sarıdır. Bu da o yıl ilgili üniversitede 2-4 tez yapıldığını gösterir.

Anadolu Üniversitesinde 1986'dan başlayarak istikrarlı bir biçimde konunun lisansüstü tezlerde çalışıldığı belirlenmiştir. Gazi Üniversitesindeki çalışmalarını 90'lı yıllarda başladığı ve 2010'da zirveye ulaştığı görülmektedir. Birçok üniversitede 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren konuyla ilgili lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır. Ancak, diğer üniversitelerin konuya 2010'lu yıllarda daha yoğun ilgi gösterdiği söylenebilir. İlk lisansüstü tez, 1985 yılında Hacettepe Üniversitesinde yapılmasına karşın, aynı konuda Hacettepe Üniversitesinde 2000'li yılların ikinci yarısına dek herhangi bir tez yapılmamıştır. Tezlerin yapıldığı üniversitelerin tez türlerine göre dağılımı Şekil 4'te görülebilir.

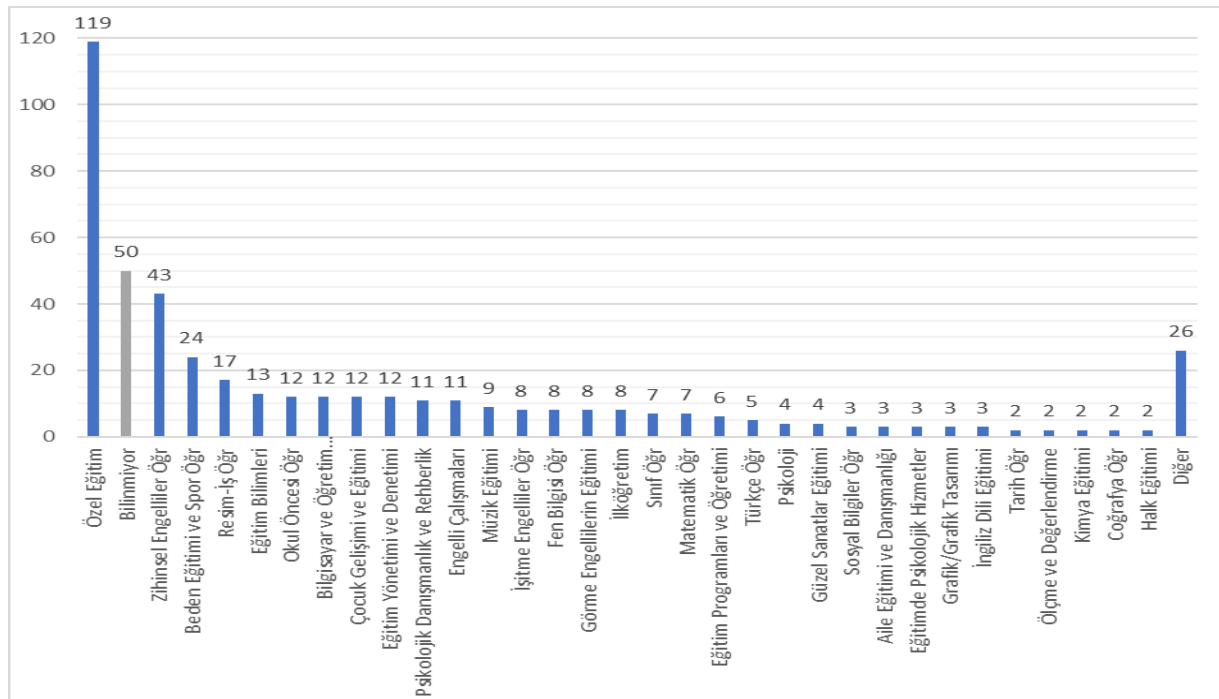

Şekil 4. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Bu konuda 54 farklı üniversitede lisansüstü tez yapılmıştır. Bu üniversitelerin 19'unda doktora tezi yapılmışken, 53'ünde yalnızca yüksek lisans tezi yapılmıştır. Toplamda en fazla sayıda lisansüstü tezi 84 tez ile Gazi Üniversitesinde yapılmıştır. Onu 64 tez ile Anadolu Üniversitesi ve onu da 45 tez ile Ankara Üniversitesi izlemektedir. Yüksek lisans tezi özelinde de 68 tez ile Gazi Üniversitesi ilk sıradadır. Ardından 46 tez ile Anadolu Üniversitesi, onun da ardından 32 tez ile Marmara Üniversitesi gelmektedir. Ancak doktora tezlerinde ilk sırayı 18 tez ile Anadolu Üniversitesi almaktadır. Ardında 16 tez ile Gazi Üniversitesi, onun da ardında 15 tez ile Ankara Üniversitesi yer almaktadır.

Tezlerin 19'u İngilizce, biri ise Kırgızca yazılmıştır. Geri kalan tezlerin tümü Türkçedir. İngilizce yazılan tezler, ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Trakya Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesinde yapılmıştır. Kırgızca olan tek tez ise Kırgızistan-Manas Üniversitesinde yapılmıştır. Daha sonra adı Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi olarak değişen söz konusu üniversite, konum olarak Kırgızistan'da olmasına karşın, Türk üniversitesi olarak YÖK tarafından tanınmış ve verileri Ulusal Tez Merkezine alınmış olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir.

Tezler, farklı ana bilim/bilim ve ana sanat/sanat dallarında yapılmıştır. Bazı lisansüstü tezlerinde ana bilim/bilim ve ana sanat/sanat dalı bilgisi bulunmamakta, yalnızca enstitü adı yer almaktadır. Bu durumdaki tezler için "Bilinmiyor" kategorisi oluşturulmuştur. Ayrıca bazı tezlerde ana bilim dalı bazılarında ise bilim dalı bilgisi bulunmaktadır. Bu nedenle elde edilebilen en ayrıntılı bilgiye göre sınıflandırma yapılmıştır. Söz konusu dağılım Şekil 5'te görülmektedir.

Şekil 5. Tezlerin Ana Bilim/Bilim veya Ana Sanat/Sanat Dallarına Göre Dağılımı (Öğr.: Öğretmenliği)

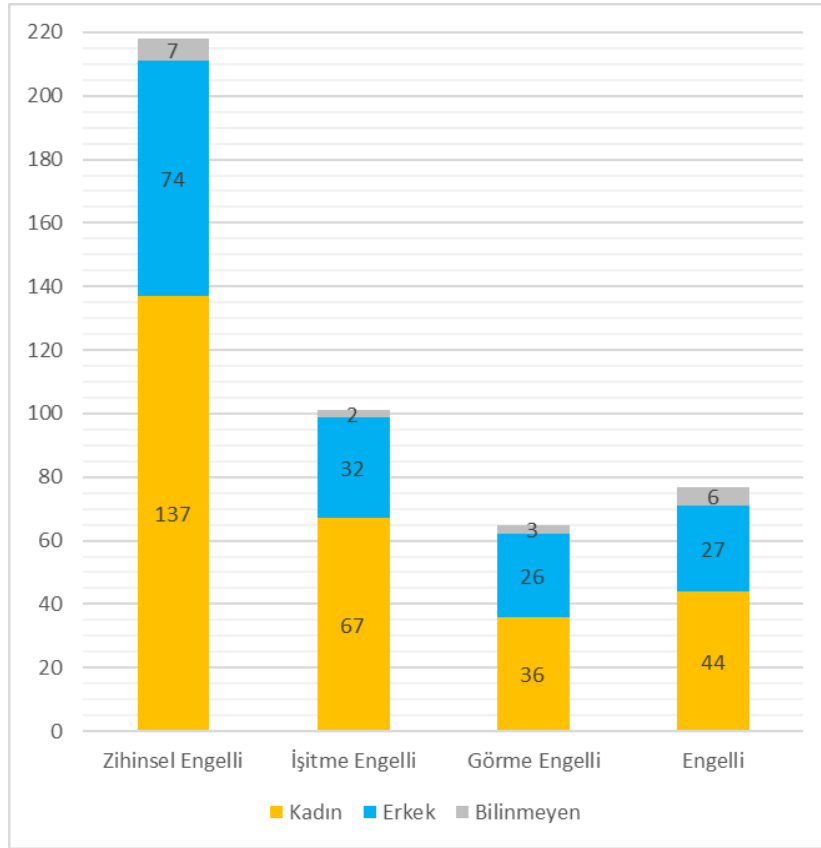
Lisansüstü tezleri toplamda 59 farklı ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dalında yapılmıştır. Tezlerin 119'unda Özel Eğitim Ana Bilim Dalı bilgisine erişilmiş ancak bilim dalı bilgisi bulunamamıştır. 50 tezde ise ana bilim dalı bilgisi dahi verilmemiştir. Tezlerin 43'ü Zihinsel Engelliler Öğretmenliği bilim dalında yapılmıştır. Ardından Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, daha sonra da Resim-İş öğretmenliği gelmektedir. Çeşitli alan eğitimlerine ilişkin bilim dallarında engellilerle ilgili tezler yapılmış olmasına karşın; Psikoloji, Grafik/Grafik Tasarımı, vb. gibi farklı bilim dallarında da engelli eğitime yönelik tezler bulunmaktadır. Özellikle birer tezin yapıldığı "Diğer" kategorisindeki bilim dallarının önemli bir kısmı eğitim alanları dışındaki alanlardır. "Diğer" kategorisi, yalnızca bir çalışmanın yapıldığı ana bilim/bilim dallarıdır.

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı ve onun alt bilim dalları olan Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, İşitme Engelliler Öğretmenliği ve Görme Engellilerin Eğitimi ile Engelli Çalışmaları gibi bilim dallarında yapılan tezlerin toplam sayısı 189'dur. Bu sayı, engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu toplam lisansüstü tezlerin yaklaşık %41'ini oluşturmaktadır. Geriye kalan tezlerin ise "Bilinmiyor" kategorisi çıkarıldığında 222 adet olduğu ve bunun da toplamın %48,16'sı olduğu görülmektedir.

Sonraki aşamada engel türü değişkeni incelemeye dahil edilmiştir. Odaklanılan engel türü belirlenirken, dört sınıflama yapılmıştır. Bunlar: (1) Zihinsel Engelli, (2) İşitme Engelli (3) Görme Engelli ve son olarak (4) Engelli. Burada dördüncü kategorideki "Engelli" ibaresi birden fazla alt kategoriyi içine almaktadır. Bu kategori; çalışmanın odaklandığı belirli bir engel türünün olmadığı, genel olarak engellilik durumunun konu edildiği veya ortopedik engel ile birden fazla türde engeli olan "çok engelli" bireylerin konu edildiği tezlerin yer aldığı bir kategoridir.

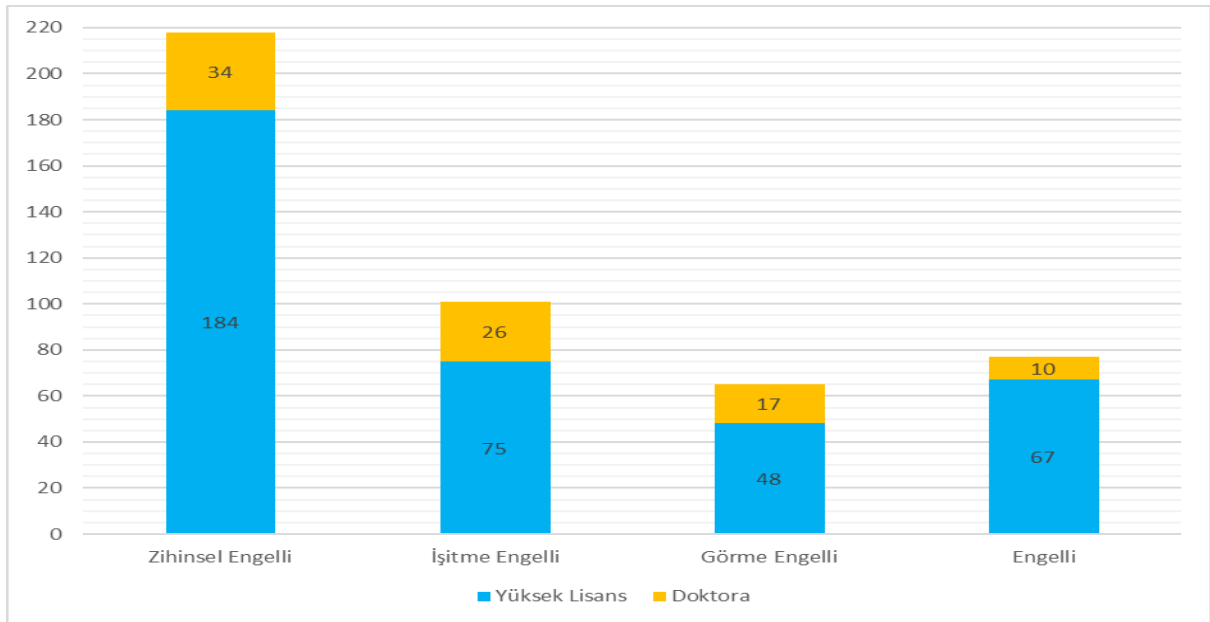
Tezlerin genel olarak %47'si (218 adet) zihinsel engellilerle ilgili iken, %22'si işitme engellilerle (101 adet), %14'ü görme engellilerle (65 adet) ilgilidir. Geri kalan %17'lik dilim ise engellilerle (77 adet) ilgili genel konularla, çeşitli ortopedik engellilerle veya çok engellilerle ilgili çalışmalardır. Neredeyse tüm tezlerin yarısını zihinsel engellilerle ilgili tezler oluşturmaktadır. Diğer yandan, görme engellilerle ilgili tezler en düşük orana sahiptir.

Engel türü ile ilgili, ilk olarak tez yazarlarının cinsiyeti ve tez türlerinin engel türlerine göre dağılımı incelemeye alınmıştır. Söz konusu dağılımlar, Şekil 6 ve Şekil 7'de grafiklere dökülmüşlerdir.

Şekil 6. Tez Yazarlarının Cinsiyetinin Tezlerin Odaklandığı Engel Türüne Göre Dağılımı

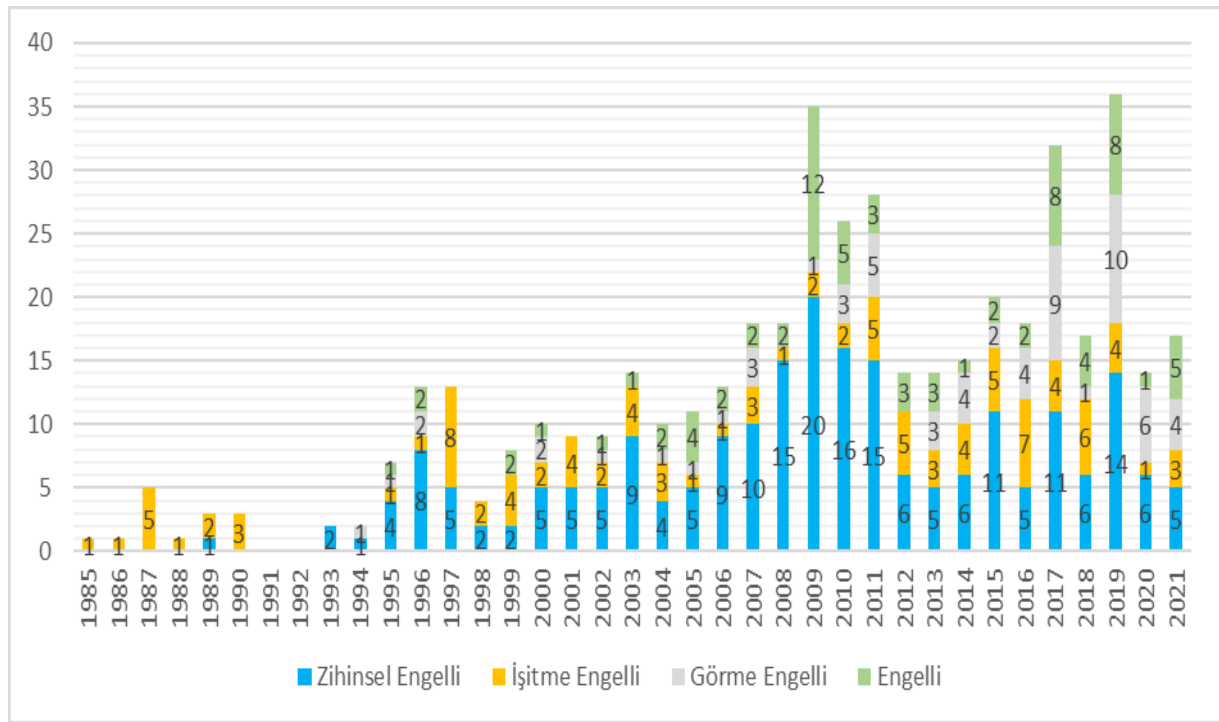
Tüm engelli türlerinde kadınlar yazarların belirgin bir ağırlığı bulunmaktadır. Kadın yazarlar, tezlerin içinde en yüksek orana sahip oldukları engel türü işitme engellilerdir ve tezlerin 67'sini (%66,33) yazmışlardır. Diğer yandan en düşük orana sahip oldukları Engelli kategorisindeki tezlerin ise 44'ünü (%55,38) yazmıştır.

Şekil 7. Tez Türlerinin Tezlerin Odaklandığı Engel Türüne Göre Dağılımı

Tüm engel türlerinde belirgin biçimde yüksek lisans tezlerinin sayısı fazladır. Zihinsel engellilerle ilgili 184 yüksek lisans tezi yazılmışken, görme engellilerle ilgili 48 yüksek lisans tezi yazılmıştır. Hem miktar hem de oransal olarak Engelli kategorisinde doktora tezlerinin sayısı en azdır.

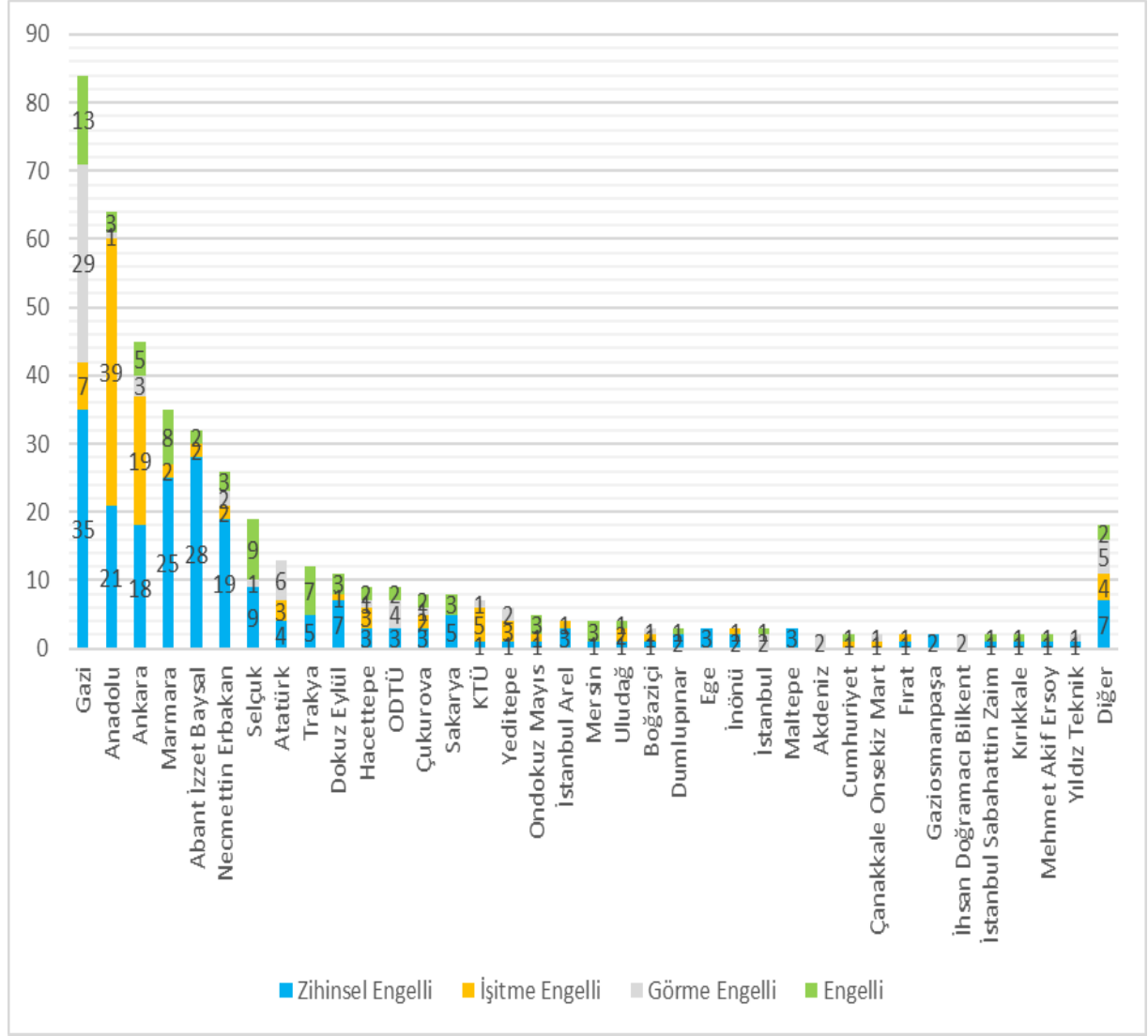
Engel türlerine göre tezlerin yılları incelenmiştir. Lisansüstü tezlerin odaklandığı engel türlerinin yıllara göre dağılımı Şekil 8’de görülmektedir.

Şekil 8. Tezlerin Odaklandığı Engel Türlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Engellilere yönelik eğitim ve öğretim alanındaki 1985 yılındaki ilk tezdten itibaren takip eden tezlerin ilk odaklandığı engel türü işitme engellilerdir. 1989 yılında zihinsel engellilerle ilgili bir tez olmasına karşın, 1993’e dek zihinsel engellilere odaklanmış başka bir teze rastlanmamaktadır. Ancak sonraki yıllarda zihinsel engellilerle ilgili tezlerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır ve 2009 yılında zirveye ulaşmıştır. İşitme engellilerle ilgili en çok tezin yazıldığı yıl 1997 iken, görme engellilerle ilgili en çok tezin yazıldığı yıl 2019’dur. Engelli kategorisinde ise en çok tezin yazıldığı yıl yine 2009’dur.

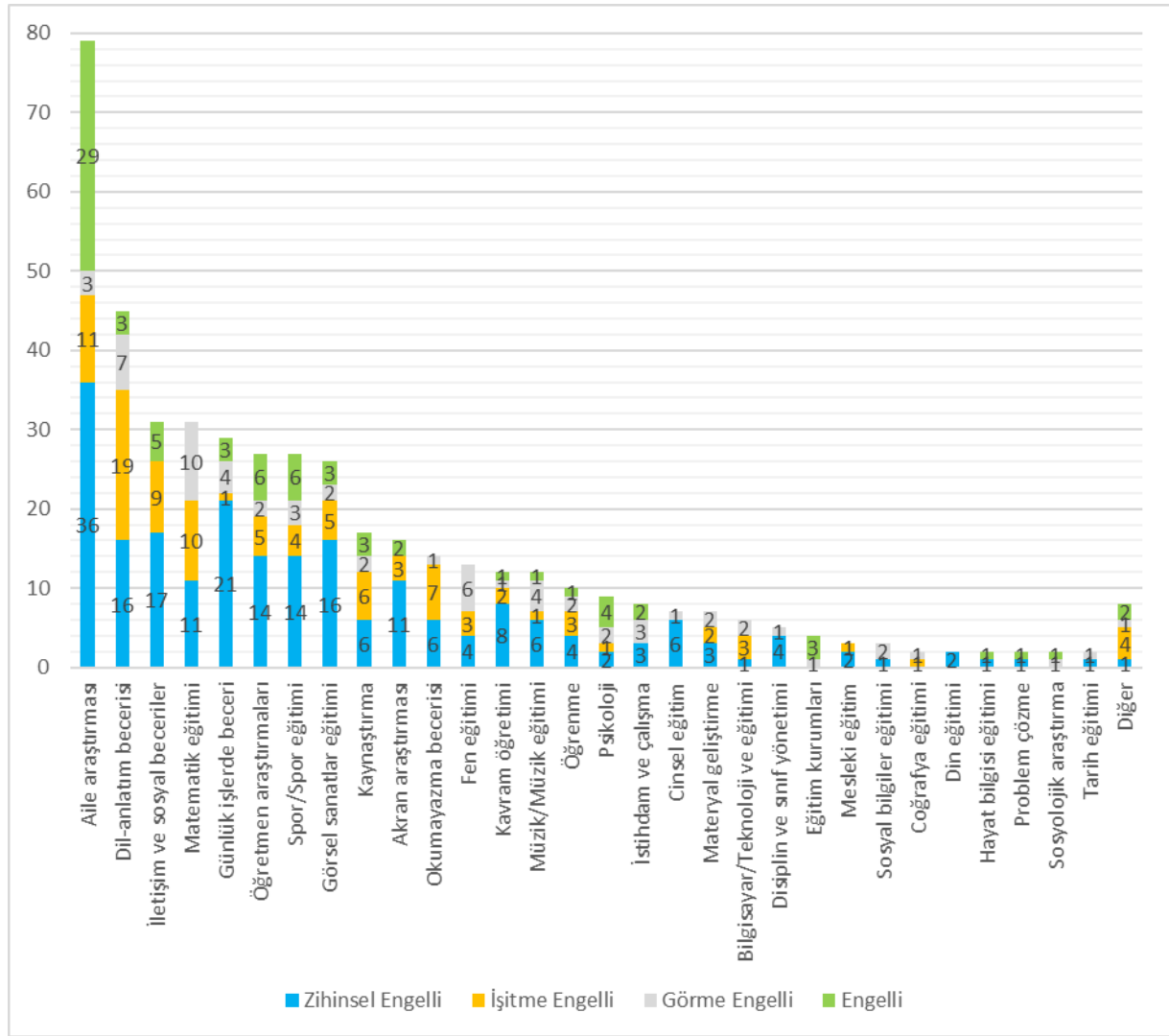
Tezlerin yazıldığı üniversitelerin engel türüne göre dağılımına bakılmıştır. Böylece hangi üniversitede hangi engel türüne odaklı tezler yapıldığı görülebilmektedir. İlgili veriler Şekil 9’da özetlenmiştir.

Şekil 9. Tezlerin Yazıldığı Üniversitelerin Tezlerin Odaklandığı Engel Türüne Göre Dağılımı

Görme engellilerle ilgili tezlerin önemli bir bölümünün Gazi Üniversitesinde yazıldığı görülmektedir. Diğer yandan, Engelli kategorisinde ve zihinsel engellilerde de en çok tez Gazi Üniversitesinde yazılmıştır. Ancak işitme engellilere odaklanan tezlerin önemli bir bölümü Anadolu Üniversitesinde gerçekleşmiştir.

Tezlerin çalışma alanlarına göre incelenmesi ile elde edilen veriler Şekil 10'da görselleştirilerek sunulmuştur.

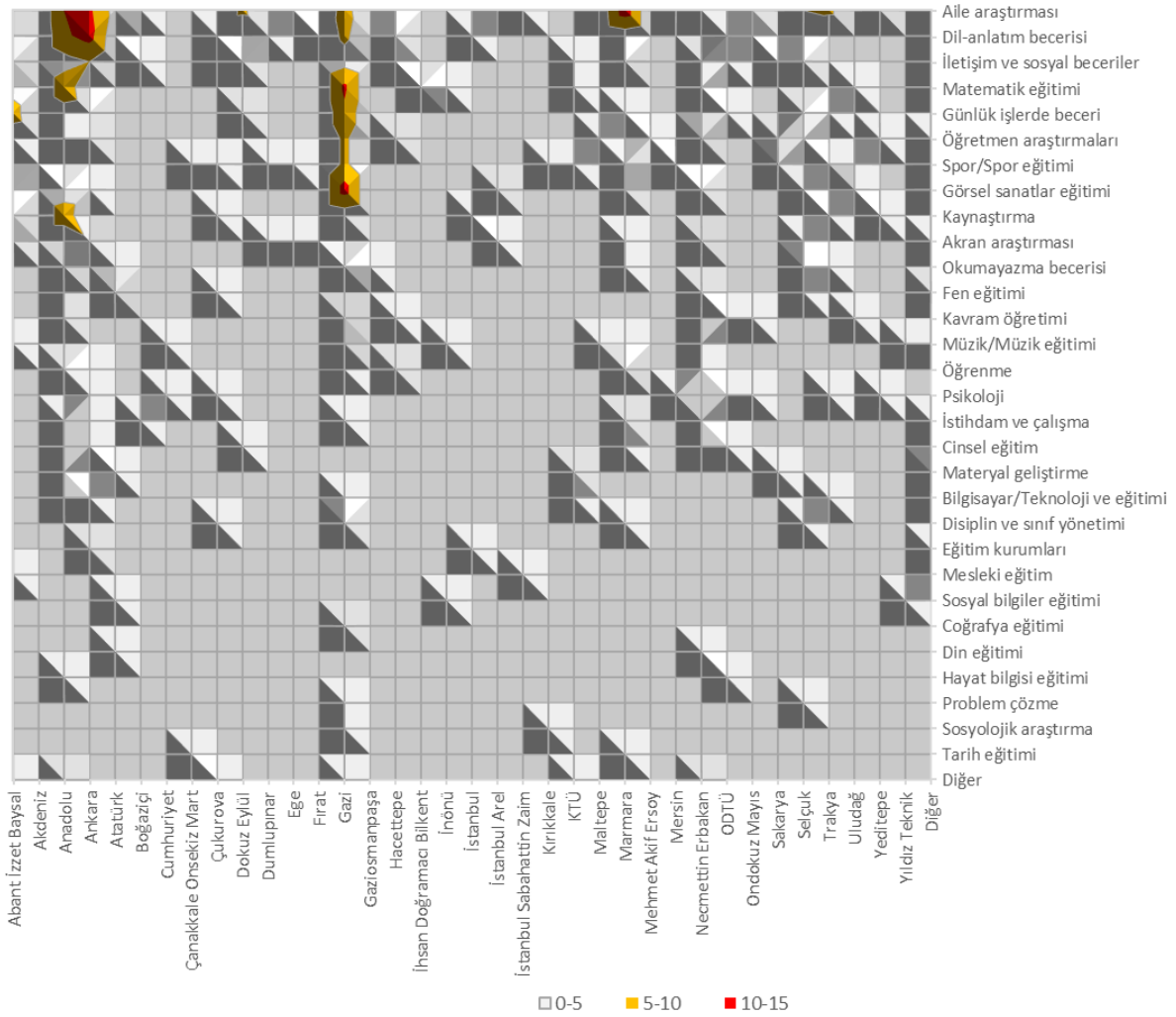

Şekil 10. Tezlerin Çalışma Alanlarının Engel Türüne Göre Dağılımı

Tezler, en çok aile araştırmalarında yoğunlaşmıştır. Bunu dil-anlatım becerisi ve ardından iletişim ve sosyal beceriler kategorileri izlemiştir. Engelli kategorisindeki tezlerin ve zihinsel engelli öğrencilere yönelik tezlerin en çok odaklandığı çalışma alanı aile araştırmalarıdır. İşitme engelli öğrencilere odaklanan tezlerin en çok yoğunlaştığı çalışma alanı dil-anlatım becerisidir. Görme engellilerde ise en çok matematik eğitimi öne çıkmaktadır. “Diğer” kategorisi, yalnızca bir çalışmanın yapıldığı konulardır.

Alan eğitimi açısından bakıldığında, matematik eğitiminin öne çıktığı görülmektedir. Ardından spor/spor eğitimi gelmektedir. Onu görsel sanatlar eğitimi izlemektedir. Fen eğitimi ve sosyal bilgiler alanlarındaki eğitim çalışmaları oransal olarak az sayıdadır.

Çalışma alanlarının üniversitelere göre dağılımı incelenmiştir. Söz konusu dağılım, Şekil 11’de sunulmuştur.

Şekil 11. Çalışma Alanlarının Üniversitelere Göre Dağılımı

Şekil 11, Şekil 3'teki gibi bir yükselti grafiğidir ve görünen şekiller üç boyutlu dörtgen konilerin tepeden görünüşü şeklindedir. Anadolu Üniversitesi ve Ankara Üniversitesinde yapılan lisansüstü tezlerin aile araştırması ile dil-anlatım becerisi kategorilerine yoğun biçimde odaklandığı görülmektedir. Ayrıca Anadolu Üniversitesinde kaynaştırma ve matematik eğitimi alanları da önemsenmiş görünmektedir. Abant İzzet Baysal Üniversitesi günlük işlerde beceri, Marmara üniversitesi ise yine aile araştırmalarına öncelik vermiştir. Gazi Üniversitesindeki tezler, aile araştırmaları, dil-anlatım becerisi, matematik eğitimi, günlük işlerde beceri, öğretmen araştırmaları, spor/spor eğitimi ve görsel sanatlar eğitimi gibi çeşitli alanlarda zengindir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, engellilerle ilgili eğitim ve öğretim konusunda ülkemizde yapılmış olan lisansüstü tezlerin araştırma konularına ve kurumlara göre eğilimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuçlar, farklı açılardan değerlendirilmiştir. İlk olarak, sonuçlara göre, kadın araştırmacıların sayısı hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinde erkeklerden fazladır. Ancak oransal olarak erkek araştırmacılar daha

yüksek oranda doktora devam etmektedir. Oysa farklı alanlarda lisansüstü tez yazarlarının cinsiyetlerine bakıldığında, erkeklerin baskın olduğu görülebilir. Ülkemizde yüksek lisans mezunlarının %59,33'ü ve doktora mezunlarının %61,90'ı, toplamda ise lisansüstü eğitimini tamamlamış kişilerin %59,93'ü erkektir (Özaydınlık, 2014). Bu durum, eğitim bilimleri ile ilgili lisansüstü programlarında da benzer durumdadır. Örneğin eğitim denetimi alanındaki lisansüstü tezlerde tez yazarlarının %70,09'unun erkek olduğu görülmüştür (Ergün vd., 2014). Engellilerle ilgili lisansüstü tez yazarlarında ise durum, diğer alanlardaki ile farklılık göstermektedir. Engellilerle ilgili eğitim ve öğretim konulu tezlerin yazarları ağırlıklı olarak kadındır. Doktora devam etme oranı oransal olarak azalmış olsa da doktora da yüksek lisans da kadınların baskınlığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, konunun kadın araştırmacılar tarafından daha çok çalışıldığı söylenebilir.

İlgili konuda yüksek lisans tezlerinin yaklaşık beşte biri kadar doktora tezi yapılmıştır. Ülkemizde toplamda yapılan yüksek lisans tezlerinin yaklaşık %30'u kadar doktora tezi yazılmıştır (Özaydınlık, 2014). Bu oran, ilgili alandaki doktora tezlerinin sayısının genel ortalamasının altında kaldığını göstermektedir. Konuyla ilgili ilk yüksek lisans tezi 1985'te, ilk doktora tezi ise 1986'da yapılmıştır. Tez sayılarındaki artış, 2009 ve 2019'da tepe noktalara erişmiştir. Zamanla doktora tezlerinin lisansüstü tezler içindeki oranı artmaktadır.

İlgili konuda en çok lisansüstü tez Gazi Üniversitesinde yapılmıştır. İlk yüksek lisans tezi Hacettepe Üniversitesinde yapılmış, ilk doktora tezi ise Anadolu Üniversitesinde yapılmıştır. Konuyla ilgili çalışmalar Anadolu Üniversitesinde 1986'dan günümüze dek artarak devam etmekteyken, Hacettepe Üniversitesinde 2000'li yılların ortalarına dek ilgili konuda tez yapılmamıştır. Gazi Üniversitesinde, 90'lı yılların ilk yarısından itibaren ilgili konuda lisansüstü tez yazılmaya başlanmıştır. Diğer öncü üniversitelerin çoğunda 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren konuya yönelik tez yazılmaya başlanmıştır. Ülkemizde eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması 1994-1998 yılları arasında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Dünya Bankası iş birliğiyle "Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi" adıyla bir proje ile gerçekleştirilmiştir (Akdemir, 2013). YÖK'ün öncülüğünde gerçekleştirilen bu yeniden yapılanma süreci, tüm eğitim çalışmalarında olduğu gibi, engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu çalışmaların da ivmelenmesine yol açmış olabilir. Dikkat çeken diğer bir unsur ise şudur: İlgili konudaki lisansüstü tezlerin önemli bir bölümü; Gazi, Anadolu, Ankara, Necmettin Erbakan, Selçuk Üniversiteleri gibi İç Anadolu bölgesinde yer alan üniversitelerde gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde, 2000'li yıllara dek yalnızca beş üniversitede (Anadolu Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi) Özel Eğitim Bölümü bulunmaktaydı (Guner-Yıldız vd., 2016). Bu durum, bu üniversitelerde ilgili konuda daha çok lisansüstü tez yazılmasına neden olmuş görünmektedir. Coşkun vd. (2014), özel eğitim alanında 2008-2013 arasındaki lisansüstü tezleri inceledikleri

çalışmalarında, en çok lisansüstü tezin sırasıyla Gazi, Anadolu ve Selçuk Üniversitelerinde yapıldığını belirlemişlerdir. 1985'ten 2021'e dek, özel öğretim bilim/ana bilim dalı dışındaki tezlerin de ele alındığı bu çalışmada da Gazi Üniversitesinin ve Anadolu Üniversitesinin yerlerini koruduğu görülmektedir. Ancak diğer sıradakiler değişmiştir. Diğer yandan, özel eğitimle ilgili ülkemizdeki SSCI'da taranan dergilerdeki makalelerin incelendiği bir çalışmada, yazar adreslerinde Anadolu Üniversitesinin ilk sırada, Ankara Üniversitesinin ikinci sırada ve Gazi Üniversitesinin üçüncü sırada olduğu belirlenmiştir (Guner-Yıldız vd., 2016). Gazi Üniversitesi, lisansüstü tezlerdeki öncülüğünü makalelerde sürdürmemiştir. Oysa genel olarak eğitim bilimleri ile ilgili SSCI'daki dergilerde yayınlanan makalelerin sayılarında Gazi Üniversitesi, diğer iki üniversitenin önündedir (Gülmez, Özteke ve Gümüş, 2021). Türkiye'de ilk kez özel eğitim öğretmeni yetiştirmeye yönelik program, 1952-1953 öğretim yılında Gazi Üniversitesinde başlamıştır ancak ömrü iki yıl olmuştur. Sonraki ilk deneme ise 1983 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde başlamıştır ve halen sürmektedir (Guner-Yıldız vd., 2016). Bu bağlamda bu iki üniversitenin daha köklü bir özel eğitim geleneğine sahip olması, öncü olmalarını açıklayabilir.

Tezler, yapıldıkları bilim/ana bilim dalı açısından incelenmiştir. Özel Eğitim Ana Bilim Dalı ve onun alt bilim dalları olan Zihinsel Engelliler Öğretmenliği, İşitme Engelliler Öğretmenliği ve Görme Engellilerin Eğitimi ile Engelli Çalışmaları gibi bilim dallarında yapılan tezlerin toplam sayısı 189'dur. Bu sayı, engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu toplam lisansüstü tezlerin yaklaşık %41'ini oluşturmaktadır. Geriye kalan tezlerin ise "Bilinmiyor" kategorisi çıkarıldığında 222 adet olduğu ve bunun da toplamın %48,16'sı olduğu görülmektedir. Özel Eğitim dışındaki diğer bilim/ana bilim dallarında ilgili konuya yönelik çalışmaların oldukça fazla olduğu açıktır. Diğer bilim/ana bilim dallarındaki araştırmacıların da engellilere yönelik çalışmalara ciddi katkıları ve ilgileri olduğu anlaşılmaktadır.

En fazla tez zihinsel engellilerle ilgili, en az tez ise görme engellilerle ilgilidir. Coşkun vd. (2014) de zihinsel engellilerle ilgili tezlerin en çok üzerine tez yazılan engel türü olduğunu belirlemişlerdir. Ancak, 1993'e dek yapılan tezlerden biri hariç tümü işitme engellilerle ilgilidir. Daha sonraki yıllarda zihinsel engellilerle ilgili çalışmaların hızla arttığı ve baskın hale geldiği görülmektedir. "Engelli" kategorisindeki ilk tez 1995 yılında, görme engellilerle ilgili ilk tez ise 1994 yılında yapılmıştır. Özellikle 2009'dan sonra zihinsel engellilerle ilgili tezlerin oranında düşüş görülmekteyken diğer engel türlerine yönelik çalışmalarda artış görülmektedir. Görme engellilerde Gazi Üniversitesi, işitme engellilerde Anadolu Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi, "Engelli" kategorisinde yine Gazi Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi, zihinsel engellilerde ise sırasıyla Gazi Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi öncü konumdadır.

Çalışma alanları bakımından, toplamda aile araştırmaları belirgin biçimde yüksektir. Zihinsel engellilerde ve "Engelli" kategorisinde aile araştırmaları baskındır. Bunu günlük işlerdeki becerilerle ilgili tezler izlemektedir. İşitme engellilerde dil-anlatım becerileri öne çıkmaktadır. Görme engellilerde matematik becerilerine ilişkin tezler öne çıkmaktadır. Coşkun vd. (2014), tezlerin üçte birinden fazlasının kavram ve beceri öğretimine yönelik olduğunu, oransal olarak daha az aile araştırmalarına yer verildiğini belirtmiştir. Bunun nedeni, Coşkun vd.'nin (2014) çalışmalarının yalnızca özel eğitimde yazılmış tezleri kapsamasından ve aradan geçen süre içinde eğilimlerin değişmiş olmasından ileri gelebilir. Anadolu Üniversitesi ve Ankara Üniversitesinde yapılan lisansüstü tezlerin aile araştırması ile dil-anlatım becerisi kategorilerine yoğun biçimde odaklandığı görülmektedir. Ayrıca Anadolu Üniversitesinde kaynaştırma ve matematik eğitimi alanları da önemsenmiş görünmektedir. Abant İzzet Baysal Üniversitesi günlük işlerde beceri, Marmara Üniversitesi ise yine aile araştırmalarına öncelik vermiştir. Gazi Üniversitesindeki tezler, aile araştırmaları, dil-anlatım becerisi, matematik eğitimi, günlük işlerde beceri, öğretmen araştırmaları, spor/spor eğitimi ve görsel sanatlar eğitimi gibi çeşitli alanlarda zengindir.

Öneriler

Bu araştırma Ulusal Tez Merkezinde izinli olan başlığında "engelli" ifadesi geçen ve konu olarak "eğitim ve öğretim" kategorisinde yer alan lisansüstü tezlerle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamaların dışında kalan tezler farklı araştırmalarda incelenebilir. Lisansüstü tezlerde olduğu gibi, engellilere yönelik eğitim ve öğretim konulu ülkemiz adresli ulusal ve uluslararası makalelerin ve bildirilerin de bibliyometrik analizi yapılabilir. Bu sayede konuyla ilgili alanyazın daha açık biçimde ortaya konabilir.

Engellilere yönelik lisansüstü sayılarında zamanla gerçekleşen artışın engel türlerindeki ve çalışma alanlarındaki eğilimler dikkate alınarak çeşitlenmesi sağlanabilir. Örneğin, oransal olarak daha az tez çalışması yapılmış olan alan eğitimi (fen eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, vb.) alanlarında çalışmalar artırılabilir. Ayrıca oransal olarak görme engellilerle ilgili çalışmaların sayısı artırılabilir. Üniversitelerin engelli çalışmalarını teşvik etmesi ve bünyelerinde lisansüstü tezler yapılmasını teşvik etmesi önemlidir. Kadın araştırmacıların yüksek lisans sonrası doktora çalışmalarına yönelmesi daha çok teşvik edilmelidir. Diğer yandan kadın araştırmacıların yüksek lisanstan doktora geçiş oranlarının oransal olarak artırılması gereklidir. Özel eğitim dışındaki bölüm ve ana bilim/bilim veya ana sanat/sanat dallarının özel eğitim bölümleriyle iş birliği içinde disiplinlerarası çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

Akdemir, A. S. (2013). Türkiye'de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesi ve sorunları. *Turkish Studies, 8*(12), 15-28.

- Aksöz, E. O. & Yücel, E. (2020). Engelli turizmi alanındaki lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 388-404. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.319>
- Bülbül, M. Ş., Garip, B. & Özdemir, Ö. F. (2015). Using a force concept inventory test with visually impaired and blind students. *European Journal of Physics Education*, 6(3), 20-31.
- Cevizkaya, G., İlsay, S. & Avcıkurt, C. (2014). Turizm alan yazınında engelliler ile ilgili çalışmaların bibliyometrik profili (2000-2013). *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 101-108.
- Coşkun, İ., Dündar, Ş. & Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 375-396.
- Durak, H., Gürler, G. & Öztürk, O. (2021, Eylül). *Engelli girişimciliği literatürünün bibliyometrik analizi: genel bir değerlendirme*. 6th International EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress’te sunulmuş bildiri, Aksaray.
- Durieux, V. & Gevenois, P. A. (2010). Bibliometric indicators: quality measurements of scientific publication. *Radiology*, 255(2), 342-351. <https://doi.org/10.1148/radiol.09090626>
- Ellegaard, O. & Wallin, J. A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact? *Scientometrics*, 105, 1809–1831.
- Ergün, M., Receptoğlu, E., Küçük, Z. A. & Oğuz, K. (2014). Türkiye’deki üniversitelerde eğitim denetimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenlere göre incelemesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(1), 25-40.
- Guner-Yıldız, N., Ayhan-Melekoğlu, M. & Tunç-Paftalı, A. (2016). Türkiye’de özel eğitim araştırmalarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1076-1089. <https://doi.org/10.17051/io.2016.06677>
- Gülmez, D., Özteke, İ. & Gümüş, S. (2021). Uluslararası dergilerde yayımlanan Türkiye kaynaklı eğitim araştırmalarının genel görünümü: Bibliyometrik analiz. *Eğitim ve Bilim*, 46(206), 213-239. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.9317>
- Huffman, M. D., Baldrige, A., Bloomfield, G. S., Colantonio, L. D., Prabhakaran, P., Ajay, V. S., ... & Prabhakaran, D. (2013). Global cardiovascular research output, citations, and collaborations: A time trend bibliometric analysis (1999–2008). *PLoS One*, 8(12), 7.
- Karkın, A. M. (2011). Müzik bilimleri alanında lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 143-149.
- Kılıç, C. (2021). Engellilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları: bibliyometrik haritalama. *ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*(5), 1-18. <https://doi.org/10.47358/sentez.2021.21>
- Lin, W. Y. C. (2012). Research status and characteristics of library and information science in Taiwan: a bibliometric analysis. *Scientometrics*, 92(1), 7–21.

- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112. <https://doi.org/10.21560/spcd.03093>
- Öztürk, N. & Kurutkan, M. N. (2020). Kalite yönetiminin bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesi. *Journal of Innovative Healthcare Practices (JOINIHP)*, 1(1), 1-13.
- White, H. D. & McCain, K. W. (1998). Visualizing a discipline: An author co-citation analysis of information science, 1972-1995. *Journal of the American Society for Information Science*, 49(4), 327-356. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(19980401\)49:4<327::AID-ASIA>3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(19980401)49:4<327::AID-ASIA>3.0.CO;2-4)
- Yılmaz, K. (2021). Sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde sistematik derleme, meta değerlendirme ve bibliyometrik analizler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1457-1490.
- Zhuang, Y. H., Liu, X. J., Nguyen, T., He, Q. Q. & Hong, S. (2013). Global remote sensing research trends during 1991–2010: a bibliometric analysis. *Scientometrics*, 96(1), 203–219.

Extended Summary

An important part of the educational work includes students who do not have any disability as the study group. Studies for the disabled are relatively low when compared to other educational studies (Guner-Yıldız, Ayhan-Melekoğlu and Tunç-Paftalı, 2016). Studies on education and training for the disabled are carried out in special education departments as well as in other departments and departments, albeit in limited numbers (for example; Bülbül, Garip and Özdemir, 2015). Therefore, studies for the disabled are not limited to academic studies carried out in special education departments.

The most recent bibliometric analysis study for postgraduate theses published in Turkey for special education was carried out in 2014 within the scope of 72 theses (Coşkun, DüNDAR and Parlak, 2014). The study in question was a study in the form of an analysis of the literature of eight years ago on education and training for the disabled, which was carried out in only one department. However, considering the time elapsed and the postgraduate theses made in other departments, it has become necessary to re-do the study in a more comprehensive manner. Therefore, the aim of this study is to determine the trends of postgraduate theses on education and training for the disabled in Turkey according to research topics and institutions.

Bibliometric analysis, including science mapping and narrow focus method, was performed. Ellegaard and Wallin (2015) state that bibliometric methods are used to provide quantitative analysis of written publications, and they say that this can be in the form of works by a particular author or bibliographies of national studies or studies on a particular topic. This research was conducted for science mapping purposes and adopted the narrow focus method.

"Permitted" graduate theses published until 2021 (including the year 2021) were searched with the keyword "disabled" in the thesis title section of the database of the National Thesis Center. The "Subject" part in the search section of the National Thesis Center was filtered, and it was determined that there were 461 postgraduate theses on "Education and Training". Therefore, the study was limited to the permitted graduate theses on "education and training", which were included in the database of the National Thesis Center between 1985-2021, with the phrase "disabled" in their titles.

As a result, the number of female researchers is higher than males in both master's and doctoral theses. However, proportionally, male researchers go on to doctorate at a higher rate. However, when we look at the gender of authors in different fields, males are dominant. The situation for postgraduate thesis authors on disabled people differs from those in other fields. The authors of the theses on education and training for the disabled are predominantly women. Although the rate of pursuing a doctorate has decreased proportionally, the predominance of women in both doctorate and master's programs is striking. Therefore, it can be said that the subject has been studied more by female researchers.

About one-fifth of the master's theses have been written on the subject. Approximately 30% of the master's theses in Turkey have been written as doctoral theses (Özaydınlık, 2014). This ratio shows that the number of doctoral theses in the field is below the general average. The first master's thesis on the field was made in 1985, and the first doctoral thesis was in 1986. The increase in the number of theses reached its peak in 2009 and 2019. Over time, the rate of doctoral theses in postgraduate theses is increasing.

Most of the postgraduate theses in the field were done at Gazi University. The first master's thesis was done at Hacettepe University, and the first doctoral thesis was done at Anadolu University. While studies on the subject have been continuing increasingly at Anadolu University since 1986, no thesis was done in Hacettepe University until the mid-2000s. Starting from the first half of the 90's, graduate theses have been started to be written on the related subject at Gazi University. Most of the other pioneering universities started to conduct theses on the subject as of the second half of the 90s. From 1985 to 2021, it is seen that Gazi University and Anadolu University have maintained their place in this study, which also deals with theses other than the special education department. The first special education teacher training program in Turkey started at Gazi University in the 1952-1953 academic year, but its life span was two years (Guner-Yıldız et al., 2016). The next first trial was started at Anadolu University in 1983 and continued then (Guner-Yıldız et al., 2016). In this context, the fact that these two universities have a more deep-rooted tradition of special education may explain their pioneering.

The total number of theses made in the Department of Special Education and its sub-branches is 189. This number constitutes approximately 41% of the total postgraduate theses on education and training for the disabled. When the "Unknown" category is removed, it is seen that the remaining theses are 222, which is 48.16% of the total. There are many studies on the subject in other departments other than Special Education. It is understood that researchers in other departments also have serious contributions and interests in studies for the disabled.

Most theses are about the mentally handicapped, and least theses are about the visually impaired. However, all but one of the theses made until 1993 are about the hearing impaired. In the following years, it is seen that the studies on the mentally handicapped have increased rapidly and become dominant. The first thesis in the "Disabled" category was done in 1996, and the first thesis about the visually impaired was in 1996. Especially after 2009, there is a decrease in the rate of theses related to the mentally disabled, while there is an increase in the studies on other types of disability. Gazi University for the visually impaired, Anadolu University and Ankara University for the hearing impaired, Gazi University and Selçuk University for the "Disabled" category, and Gazi University, Abant İzzet Baysal University, Marmara University, Anadolu University, Necmettin Erbakan University and Ankara University for the mentally disabled are the institutions that most theses were conducted, sequentially.

In terms of fields of study, overall family studies are significantly higher. Family studies are dominant in the mentally handicapped and the "Disabled" categories. This is followed by dissertations on skills in daily work. Language-expression skills come to the fore in the hearing impaired. Theses on mathematics skills in visually impaired people come to the fore. It is seen that postgraduate theses made at Anadolu University and Ankara University focus on family research and language-expression skill categories. In addition, inclusive and mathematics education fields seem to be important at Anadolu University. Abant İzzet Baysal University gave priority to daily skills, and Marmara University gave priority to family studies. The theses at Gazi University are rich in various fields such as family studies, language-expression skills, mathematics education, skills in daily work, teacher research, sports/sports education, and visual arts education.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde sadece tek bir araştırmacı yer almıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Araştırmayı destekleyen herhangi bir kurum ya da kuruluş bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, bibliyometrik analiz çalışması türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.